

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію **ЗАМЛИНСЬКОГО Сергія Степановича**
на тему: **«Еколого-економічна ефективність просторового планування при формуванні сталого землекористування територіальних громад»**,
представлену до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дослідження

Актуальність дисертаційного дослідження на тему: «Еколого-економічна ефективність просторового планування при формуванні сталого землекористування територіальних громад» зумовлена необхідністю вдосконалення сучасних підходів до управління територіальним розвитком в умовах децентралізації, посилення антропогенного навантаження на природні ресурси та зростання вимог до забезпечення екологічної безпеки й економічної спроможності громад. Просторове планування є одним із ключових інструментів узгодження економічних, соціальних та екологічних інтересів у процесі розвитку територій. Його значення полягає у формуванні цілісної моделі організації простору громади, яка передбачає раціональне розміщення житлових, виробничих, транспортних та інженерних об'єктів, ефективне використання земельних і природних ресурсів, збереження екологічної рівноваги та створення належних умов для життєдіяльності населення.

Особливої ваги набуває дослідження взаємозв'язку між просторовим плануванням і результативністю землекористування. Ефективне використання земель має оцінюватися не лише з позицій отримання економічного результату, а й з урахуванням екологічного стану територій, рівня антропогенного навантаження, збереження природного потенціалу та довгострокових інтересів територіальних громад. Недостатня узгодженість управлінських рішень у сфері використання земель може спричиняти поглиблення територіальних диспропорцій, виснаження ресурсів, погіршення стану довкілля та зниження інвестиційної привабливості громад.

Формування сталого землекористування потребує застосування комплексного і багаторівневого підходу, що забезпечує взаємозв'язок національного, регіонального та місцевого рівнів управління. Важливими передумовами цього процесу є системність планування, адаптивність управлінських рішень, дотримання природоохоронних обмежень, урахування інтересів усіх зацікавлених сторін і залучення громадськості до визначення пріоритетів територіального розвитку.

Вагомість обраної тематики посилюється потребою у розвитку теоретико-методичних засад оцінювання еколого-економічної ефективності просторового планування.

Реалізація аналітичної, прогностичної, регулятивної, координаційної, інтеграційної та інноваційної функцій просторового планування сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, узгодженню міжгалузевих інтересів та раціональному використанню територіального потенціалу громад. Дисертаційне дослідження відповідає сучасним потребам науки і практики, спрямоване на розв'язання важливої наукової проблеми щодо підвищення еколого-економічної результативності просторового планування та має суттєве значення для формування сталого, екологічно безпечного й економічно ефективного землекористування територіальних громад.

Враховуючи це, дисертаційне дослідження С. С. Замлинського слід віднести до особливо актуальних наукових завдань.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є належно обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та підтвердженими результатами теоретичного узагальнення, фінансово-економічного аналізу й практичних розрахунків. Автором комплексно досліджено роль просторового планування у формуванні сталого землекористування, враховано економічні, соціальні та екологічні чинники, а також обґрунтовано доцільність використання ГІС-технологій, механізмів громадської участі та європейських підходів до інтегрованого розвитку території.

Достовірність одержаних результатів підтверджується аналізом фінансової звітності Чабанівської територіальної громади, оцінюванням структури доходів і видатків бюджету та розрахунком інтегрального показника еколого-економічної ефективності за 2022–2026 роки. На цій основі виявлено диспропорції між економічними результатами землекористування та рівнем екологічних витрат.

Запропоновані рекомендації щодо вдосконалення функціонального зонування, формування зеленого каркасу, узгодження бюджетного і просторового планування та впровадження інфраструктурно-екологічної моделі розвитку мають наукове і практичне значення. Вони спрямовані на підвищення ефективності використання земельних ресурсів, зменшення екологічних ризиків і забезпечення довгострокової стійкості територіальних громад.

Дисертантом вперше обґрунтовано комплексний підхід до формування сталого землекористування територіальних громад на основі поєднання просторових, економічних, екологічних і фінансових чинників. У роботі здійснено еколого-економічну оцінку структури землекористування Чабанівської селищної територіальної громади з урахуванням функціонального зонування, екологічних обмежень і бюджетної результативності. Запропоновано інфраструктурно-екологічну модель розвитку громади, яка забезпечує

узгодження просторових рішень із природоохоронними заходами та фінансово-управлінськими механізмами.

У рецензованій роботі повно і ґрунтовно розкрито зміст трьох розділів відповідно до теми і сформульовано висновки, що логічно впливають зі змісту проведеного дослідження, яке засвідчує, що здобувачу вдалося реалізувати мету і всі поставлені завдання.

Перший розділ містить результати ґрунтовного аналізу наукової літератури за темою дисертації. У першому розділі дисертаційного дослідження розкрито теоретико-методологічні засади просторового планування в контексті формування сталого землекористування територіальних громад. Основну увагу приділено визначенню сутності сталого землекористування як комплексної системи організації використання земельних ресурсів, що має забезпечувати узгодження економічних інтересів громади з вимогами охорони довкілля, збереження природно-ресурсного потенціалу та підвищення якості життя населення. Розглянуто економічні та екологічні аспекти сталого землекористування, зокрема ефективність використання земельних ресурсів, збереження родючості ґрунтів, запобігання деградаційним процесам, зниження антропогенного навантаження та забезпечення довгострокової відтворюваності природних ресурсів. Доведено, що досягнення сталості землекористування потребує комплексного врахування територіальних, екологічних, соціальних, економічних та природоохоронних чинників (п. 1.1, с. 40–43).

У розділі уточнено зміст просторового планування територіальних громад, визначено його основні принципи, функції та місце в системі управління розвитком територій. Просторове планування охарактеризовано як багаторівневий і безперервний процес, спрямований на раціональну організацію території, узгодження функціонального використання земель, розміщення об'єктів житлової, виробничої, транспортної та інженерної інфраструктури, а також збереження природних і рекреаційних територій (п. 1.2, с. 53–58).

Окрему увагу приділено аналізу сучасного стану просторового планування в територіальних громадах. Виявлено основні проблеми його реалізації, серед яких недостатня якість просторових даних, обмежені фінансові можливості громад, недосконалість механізмів координації управлінських рішень, недостатнє врахування екологічних обмежень і слабка інтеграція громадськості у процеси планування. Підкреслено необхідність застосування сучасних цифрових технологій, геоінформаційних систем та інструментів моніторингу для підвищення обґрунтованості просторових рішень (п. 1.3, с. 61–64).

Просторове планування досліджено, як важливий інструмент соціально-економічного розвитку територіальних громад. Його ефективне застосування сприяє раціональному використанню територіального потенціалу, підвищенню інвестиційної привабливості,

розвитку місцевої інфраструктури, зменшенню просторових диспропорцій і створенню сприятливих умов для господарської діяльності та проживання населення (п. 1.4, с. 74–77, с. 81–85). За результатами проведеного теоретичного аналізу сформовано наукове підґрунтя для подальшого дослідження методичних підходів до оцінювання еколого-економічної ефективності просторового планування та розроблення практичних рекомендацій щодо формування сталого землекористування територіальних громад.

У **другому розділі** розкрито методологічні та прикладні засади еколого-економічного оцінювання ефективності просторового планування територіальних громад. Здобувачем систематизовано наукові підходи до визначення результативності просторових рішень з урахуванням економічної доцільності, екологічних обмежень, соціальних потреб і довгострокових наслідків використання земельних ресурсів (п. 2.1, с. 100–103).

Окрему увагу приділено методичним підходам до оцінювання природно-ресурсного потенціалу земель територіальних громад. У роботі доведено необхідність комплексного врахування кількісних і якісних характеристик земель, рівня антропогенного навантаження, інвестиційної привабливості та здатності природних ресурсів забезпечувати сталий розвиток територій. Здобувачем сформовано концептуальну модель використання та оцінки природно-ресурсного потенціалу громади (п. 2.2, с. 117). В роботі представлено алгоритм реалізації ресурсно-витратного підходу в процесі просторового планування розвитку територіальних громад, що дає змогу системно та комплексно оцінювати їх природно-ресурсний потенціал (п. 2.2, с. 125).

Проаналізовано основні проблеми сучасного просторового планування, зокрема недостатню узгодженість функціонального зонування з екологічними вимогами, дефіцит достовірних просторових даних, обмежені фінансові можливості громад, фрагментарність управлінських рішень і недостатнє використання сучасних цифрових технологій. Запропоновано еколого-економічний підхід до їх розв'язання, який передбачає інтеграцію природоохоронних, фінансових і просторово-планувальних заходів (п. 2.4, с. 144–146).

Важливим результатом розділу є узагальнення досвіду територіальних громад щодо застосування прикладних інструментів підвищення ефективності просторового розвитку. До таких інструментів віднесено геоінформаційні системи, просторовий моніторинг, стратегічну екологічну оцінку, громадське обговорення, механізми міжмуніципального співробітництва та узгодження бюджетного планування з пріоритетами використання земель (п. 2.4, с. 156).

Зміст другого розділу має належне практичне обґрунтування та формує методичну основу для подальшої оцінки еколого-економічної ефективності просторового планування на прикладі конкретної територіальної громади.

У третьому розділі дисертації здійснено комплексний аналіз еколого-економічної ефективності просторового планування Чабанівської селищної територіальної громади. Вибір зазначеної громади, як об'єкта дослідження дав змогу апробувати теоретичні та методичні положення роботи на конкретному територіальному рівні, виявити особливості узгодженості ключових секторів розвитку Чабанівської громади, фінансування природоохоронних заходів і реалізації просторово-планувальних рішень (п. 3.1, с. 181–183).

Здобувачем надано загальну характеристику громади, розглянуто її територіальні, соціально-економічні, природно-ресурсні та інфраструктурні особливості, що формують передумови просторового розвитку. Значну увагу приділено аналізу бюджетного фінансування екологічних і просторово-планувальних напрямів. Досліджено структуру та динаміку доходів і видатків місцевого бюджету, визначено місце витрат на охорону навколишнього природного середовища, благоустрій територій, розвиток інфраструктури та реалізацію землепорядних і містобудівних заходів. Це дало можливість оцінити фінансову спроможність громади забезпечувати збалансований просторовий розвиток (п. 3.2, с. 186–191).

Автором визначено основні проблеми землекористування громади, серед яких недостатня узгодженість економічних інтересів з екологічними вимогами, обмеженість фінансування природоохоронних заходів, потреба в удосконаленні обліку земель. Важливим результатом дослідження є проведення оцінки ефективності просторового планування із застосуванням системи економічних, екологічних і просторових показників (п. 3.3, с. 210–214). Такий підхід дав змогу встановити взаємозв'язок між бюджетною політикою громади, характером використання земельних ресурсів, екологічним станом території та результативністю управлінських рішень. Отримані результати засвідчили необхідність посилення екологічної складової у процесах функціонального зонування, планування забудови та визначення пріоритетів розвитку громади.

На основі проведеного аналізу автором розроблено пропозиції щодо підвищення еколого-економічної ефективності землекористування Чабанівської селищної територіальної громади. Запропоновані заходи передбачають удосконалення системи просторового планування, проведення повної інвентаризації земель, впровадження геоінформаційних систем, посилення контролю за дотриманням екологічних обмежень, оптимізацію бюджетного фінансування та залучення додаткових інвестиційних ресурсів.

Представлені положення наукової новизни є достатньо обґрунтованими та загалом не викликають принципових заперечень. Усі положення наукової новизни логічно співвідносяться з визначеними завданнями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження С. С. Замлинського проводилося впродовж 2022–2026 років у межах затвердженого тематичного плану наукової та науково-дослідної діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України та було пов'язане з виконанням науково-дослідної роботи «Модернізація земельного кадастру для забезпечення сталого розвитку землекористування міських агломерацій» (номер державної реєстрації 0124U004575).

Практичне значення та впровадження одержаних результатів

Особливістю дисертації С. С. Замлинського є те, що дисертантом запропоновано науково обґрунтовані пропозиції щодо розроблення, реалізації та коригування комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, а також інших містобудівних, екологічних і програмних документів. Запропоновані теоретико-методичні положення можуть бути застосовані для обґрунтування функціонального зонування, визначення пріоритетних напрямів землекористування та формування збалансованої просторової структури громад з урахуванням екологічних обмежень і економічної доцільності.

Важливе прикладне значення має розроблений інтегральний показник еколого-економічної ефективності (IEEE), який дає змогу оцінювати результативність просторово-планувальних рішень, порівнювати альтернативні сценарії розвитку території та визначати вплив змін у структурі землекористування на економічний і екологічний стан громади. Використання цього показника в системі моніторингу реалізації комплексного плану забезпечує можливість виявлення просторових диспропорцій, оцінювання наслідків інфраструктурного розвитку та підвищення обґрунтованості управлінських рішень.

Вищевказані результати отримані в ході виконання дисертаційного дослідження прийнято до практичного застосування, що підтверджується довідками про впровадження.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях

Результати дослідження повною мірою відображають зміст теоретичного, аналітичного та практичного аспектів роботи. Основні з яких викладено у 13 наукових працях, з яких 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 6 тез наукових доповідей, монографія. Елементи наукової новизни та основні положення дисертаційного дослідження С. С. Замлинського достатньо повно викладені у відкритому доступі. Кількість статей у наукових фахових виданнях у відповідності до вимог МОН дотримано.

Дискусійні положення та зауваження по роботі

Попри високий науковий рівень підготовки дисертації необхідно звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення наданого дослідження:

1. У першому розділі необхідно було не лише вказати методичні підходи до еколого-економічної оцінки просторового планування, а й зазначити, яким чином запропоновані підходи можуть компенсувати інституційні недоліки, зокрема неактуальність планувальної документації, недостатню якість стратегічної екологічної оцінки та низький рівень узгодженості дій територіальних громад, і як при цьому забезпечити належне врахування планувальних схем різних рівнів (п. 1.1, с. 52–55).

2. У п. 1.3 вказано інструменти економічного розвитку територіальної громади, доцільно було б охарактеризувати найбільш дієві для залучення інвестицій в умовах воєнного стану, обмежених фінансових ресурсів і нестабільного законодавства, та яким чином органи місцевого самоврядування можуть забезпечити їх комплексне й узгоджене застосування.

3. Розглядаючи стимулюючі, дестимулюючі та оптимізовані показники, які найбільше вплинули на високу оцінку еколого-економічної ефективності землекористування Чабанівської громади (п. 3.3, с. 210), слід було б зазначити, наскільки стійким є досягнутий результат в умовах можливих економічних, демографічних і екологічних змін?

4. Оскільки здобувачем запропоновано пропозиції щодо підвищення еколого-економічної ефективності землекористування Чабанівської громади (п. 3.5, с. 232–233), доцільно було б запропонувати не лише очікувану економічну вигоду для громади, а й зазначити екологічний ефект запропонованих заходів.

Висловлене не знижує загальної високої оцінки дисертаційного дослідження, як цілісного, логічно завершеного наукового доробку.

Загальний висновок

Теоретичні узагальнення, відображені в загальних висновках дисертації, свідчать про наскрізне проникнення автором у проблему дослідження. Здобувачем досягнуто мети і вирішення всіх поставлених завдань, їх відповідність змісту та основним результатам.

Таким чином, дисертація С. С. Замлинського на тему: «Еколого-економічна ефективність просторового планування при формуванні сталого землекористування територіальних громад» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому пропонується новий теоретико-експериментальний підхід до розв'язання наукової проблеми, що є важливим внеском у науковий розвиток просторового планування територій, землекористування громад та підвищення еколого-економічної ефективності просторового планування територіальних громад.

Обсяг дисертації, її структура і оформлення відповідають вимогам передбаченим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р.), а також постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої

вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор Замлинський Сергій Степанович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент заступник декана факультету архітектури, будівництва та дизайну Національного університету «Київський авіаційний інститут», доктор філософії за спеціальністю «Економіка», доцент Наталія ІЩЕНКО